

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT n°2019-1-LT01-KA201-060726

Citizen in 31 hours

Pilsonis 31 stundā

MEDIJI UN PROPAGANDA

Mācību resursi

Izdevums *Pilsonis 31 stundā* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *Citizen in 31 hours* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 10 tematiem: nevienlīdzība, nabadzība, migrācija, piesārņojums, patērētājsabiedrība, sociālie tīkli, mākslīgais intelekts, viltus ziņas, darbs, veselība. Katrā tematā ir trīs nodarbības. Katrā nodarbībā tiek aplūkota konkrēta apakštēma, kas atspoguļo personīgo vai kopienas, vai globālo perspektīvu. Katra no šīm perspektīvām ietver ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

1. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai es dzīvoju informācijas burbulī?

EKONOMIKA: konkurence

ĒTIKA: mūsdienu informācijas sabiedrība

PILSONĪBA: plašsaziņas līdzekļu ietekme uz cilvēku

2. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai mūsu valstī ir vārda brīvība?

EKONOMIKA: vara un sabiedrība

ĒTIKA: patiesība un viedoklis

PILSONĪBA: preses / vārda brīvības būtība

3. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Kā atpazīt propagandu?

EKONOMIKA: starptautiskā konkurence

ĒTIKA: attieksme pret populāro kultūru

PILSONĪBA: neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu loma, nacionālā drošība, pilsoniskā pretestība

Redaktors: Ineta Helmane, Ilze Šūmane

© Latvijas Universitāte Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, 2020

2. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai mūsu valstī ir vārda brīvība?

EKONOMIKA: vara un sabiedrība

ĒTIKA: patiesība un viedoklis

PILSONĪBA: preses / vārda brīvības būtība

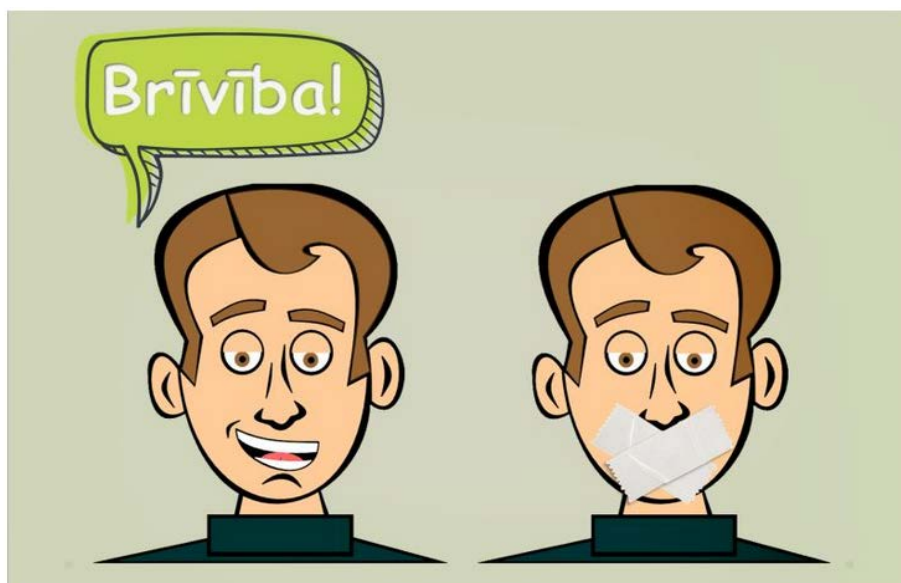
Pamatprincipi un to definīcijas

Vārda brīvība. Viena no cilvēka pamattiesībām ir informācijas, viedokļu, uzskatu, uzskatu, ideju, domu izplatīšana. Šīs tiesības ir nostiprinātas daudzu valstu konstitūcijās un starptautiskajās tiesībās.

Demokrātija. Pārvaldības veids, kur visiem pilsoņiem ir tiesības piedalīties valsts pārvaldē (tieši vai ar ievēlētu pārstāvju starpniecību), lēmumi tiek pieņemti, ņemot vērā vairākuma viedokli.

Cenzūra. Vārda brīvības kontrole, ja tiek ierobežotas tiesības izplatīt noteiktu informāciju. Cenzūra var būt publiska vai piemērota noteiktiem informācijas kanāliem. Par noteikumu neievērošanu var sodīt.

Ievads.

Satversmes 100.pants nosaka – ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

LV portāla kolāža

<https://lvportals.lv/viedokli/268456-kas-ir-varda-briviba-un-vai-to-var-ierobezot-2015>

Uzdevumi

1

Kas notiek, kad kritika ir aizliegta?

- Ar saviem vārdiem definēt, kas ir vārda brīvība
- Zināt 2-3 valstis, kurās vārda brīvība ir ierobežota, piemēram, Baltkrieviju, Krieviju, Ziemeļkoreju
- Sniegt vārda brīvības ierobežojumu piemērus Latvijas vēsturē

Noskatieties video un atbildiet uz jautājumiem!

Padoms: skolēni uzmanīgāk skatīties videoklipu, ja pirms tā uzdosit dažus jautājumus.

<https://www.youtube.com/watch?v=4Qdx2-UoISw&list=PLOFr9uvnm5MIcKNGJyAVqWKx9RjEquThk&index=16>

(animācijas filma angļu valodā, iespējami automātiski subtitri latviešu valodā)

Šo uzdevumu var veikt individuāli vai grupā.

Jautājumi pēc video noskatīšanās:

1. Kas notiek, ja spēles vadītājs, kurš nosaka noteikumus, aizliedz viņu publiski kritizēt? Un kas, ja tā rīkojas valsts galva?
2. Vai jūs zināt valstu piemērus, kurās vārda brīvība ir ierobežota?
3. Kā jūs saprotat vārda brīvību? Vai šīs tiesības ir absolūtas, t. i., vai jūs varat runāt ar jebkuru, jebkur, par jebko?
4. Vai atšķiras vārda brīvība privātajā telpā un publiski?
5. Vai vārda brīvība nozīmē tikai iespēju runāt vai arī tiesības tikt uzklašītam?
6. Kurās Latvijas vēstures epizodēs vārda brīvība tika ierobežota? Vai bija neatkarīgas Latvijas periodi, kuru laikā disidenti tika apklusināti?

Vai jūsu vārds ir brīvs?

- Paskaidrojiet, kāpēc vārda brīvība ir svarīga
- Miniet situācijas, kurās tiek pārkāpta vārda brīvība
- Skaidrojiet, kāpēc vārda brīvība nav absolūta

Notiek ķīmijas kontroldarbs Miks un ķīmijas formulas

Miks:

-Es tikai gribu pateikt, ka tas man nekad dzīvē nebūs vajadzīgs!

Skolotājs:

-Mik, lūdzu, klusē! Netraucē citiem!

-Kāpēc es nevaru pateikt savu viedokli? Es nedomāju, ka šis pārbaudes darbs atbilst reālajā dzīvē nepieciešamajam. Kāda ir atšķirība starp šīm formulām? Vai ķīmijā nav vissvarīgākie laboratorijas darbi un eksperimenti? Vai ..?

-Mik, es lūdzu klusumu! Ja noteikumi un mācīšanās tev nav pieņemami - es iesaku par to runāt pēc stundas. Ja tu joprojām iejauksies - es lūgšu tevi iziet pa durvīm, un es gribēšu runāt ar taviem vecākiem.

-Kas šeit notiek? Vai jūs visi esat akli? Kamēr jūs pazemīgi iemācīsities šīs nejdzīvas, izmaiņu nebūs! Mums drosmīgi jāpasaka, ko domājam. Nāciet, kāpēc jūs klusējat??

-Mik, aiz durvīm!

Jautājums: Kā, jūsprāt, būtu šajā situācijā? Kāpēc?

Vārda brīvība ir neatņemama individualitātes sastāvdaļa, lai ikviens varētu brīvi interesēties, domāt un izteikt savas domas, nebaidoties no soda. Tas nodrošina, ka katrs pilsonis ir svarīgs. Tas ir demokrātijas priekšnoteikums.

Tomēr mēs nedrīkstam pieļaut vārda brīvību, ja notiek naida kurināšana, iebiedēšana, citu apdraudēšana, nepatiesas informācijas izplatīšana. Vārda brīvības ierobežojumus nevajadzētu pielīdzināt tam, ka jūs nevarat tajā pašā minūtē paust savu viedokli, tiklīdz domājat. Jūsu brīvība brīvi izplatīt savas domas beidzas tur, kur sākas cita brīvība nedzirdēt jūsu domas.

Vārda brīvība attiecas ne tikai uz to, par ko jūs varat runāt, bet arī par to, kāda informācija jūs sasniedz - izmantojot televīziju, internetu, sociālos tīklus, filmas, mūziku, grāmatas un citus kanālus. Valstis ar cenzūru ierobežo informāciju pa šiem kanāliem.

Vārda brīvība tiek ierobežota, lai novērstu neslavas celšanu, naida kurināšanu, kā arī lai aizsargātu valsts noslēpumus un nodrošinātu drošību, taču demokrātijas nevar ierobežot informāciju, kas saistīta ar sliktu rīcību, korupciju, varas ļaunprātīgu izmantošanu. Tas nevar kavēt pareizas politiskas, ekonomiskas vai sociālas diskusijas, tas nevar aizliegt cilvēkiem meklēt, saņemt un izplatīt objektīvu informāciju un publiski interpretēt šo informāciju.

1. Aiciniet skolēnus atbildēt uz jautājumu:

Vārda brīvība nozīmē:

- a) Runas brīvība
- b) Brīvība domāt
- c) Interesu brīvība
- d) Visas atbildes pareizas

(Pareizā atbilde – d)

Kurš avots ir ticamāks? Kas nosaka avota ticamību?

2. Aizpildiet tabulu!

Situācija	Vai tas ir vārda brīvības ierobežojums	Kāpēc?
Mamma neļauj man skatīties šausmu filmas		
Skolā nav atļauts apsmiet citus		
Mīks saņēma piezīmi, jo klases sarakstē meloja, ka kontroldarbs ir atcelts		
Sociālajos tīklos ir bloķēts ieraksts, kas runā par koronavīrusa neesamību		
1864-1904 Latgalē publikācijas ar latīņu burtiem ir aizliegtas		
Valstij ir aizliegts atklāti demonstrēt savus reliģiskos uzskatus, piemēram, nēsāt krustiņu		
Uzņēmums tika sodīts, jo tā logotips atgādināja svastiku		
Interneta gigants "Google" ir bloķēts Ķīnā		
Latvijā ir aizliegti Krievijas propagandas televīzijas kanāli		
<i>Jūsu piemērs</i>	Jā	
<i>Jūsu piemērs</i>	Nē	

Šīs ir atbildes vadlīnijas, mudiniet studentus uzrakstīt savu viedokli un argumentēt to. Pareiza atbilde ir atkarīga no pamatojuma:

Situācija	Vai tas ir vārda brīvības ierobežojums	Kāpēc?
Mamma neļauj man skatīties šausmu filmas	Nē	Vecāki ir atbildīgi par saviem bērniem un var noteikt noteikumus ģimenē
Skolā nav atļauts apsmiet citus	Nē	Vārda brīvība nedod tiesības kaitēt citiem, ņirgāties, apsmiet
Miks saņēma piezīmi, jo klases sarakstē meloja, ka kontroldarbs ir atcelts	Nē	Tā kā citi tiek maldināti, tiek izplatīta nepatiesa informācija
Sociālajos tīklos ir bloķēts ieraksts, kas runā par koronavīrusa neesamību	Jā	Nepatiesas informācijas izplatīšana
1864-1904 Latgalē publikācijas ar latīņu burtiem ir aizliegtas	Jā	Iedzīvotājiem ir aizliegts piekļūt informācijai dzimtajā valodā
Valstij ir aizliegts atklāti demonstrēt savus reliģiskos uzskatus, piemēram, nēsāt krustiņu	Jā	Vārda brīvība ietver iespēju brīvi paust savu un reliģisko viedokli, ja vien tas netraucē citiem
Uzņēmums tika sodīts, jo tā logotips atgādināja svastiku	Nē	Latvijā nacistu simbolika ir aizliegta kā naida kurināšana
Interneta gigants "Google" ir bloķēts Ķīnā	Jā	Valdība aizliedz iedzīvotājiem interesēties par to, ko viņi vēlas
Latvijā ir aizliegti Krievijas propagandas televīzijas kanāli	Nē	Nepatiesa informācijas izplatīšana
<i>Jūsu piemērs</i>	Jā	
<i>Jūsu piemērs</i>	Nē	

2

Vārda brīvība: mīti un patiesība

Pārzināt vārda brīvības robežas

Jāapzinās vārda brīvības apdraudējums

Analizēt saikni starp vārda brīvību un brīvu domu

Viens solis no vārda brīvības līdz provokācijai?

Ieva un Laura aizlidoja uz Parīzi.

-Laura, kāpēc tu esi ar *Je suis Charlie* kreklu?

-Šī ir mana pilsoniskā nostāja. Tādā veidā es izsaku solidaritāti ar francūžiem, es parādu atbalstu vārda brīvībai.

-Es domāju, ka tu īpaši provocē un vēlreiz atgādini kādu notikumu, kas miera dēļ būtu jāaizmirst.

-To nedrīkst aizmirst, upuru radinieki to nekad neaizmirsīs.

-Visi mūs vēro.

-Ak, tas jau tiešām ir neērti. Dod man savu jaku!

Jautājums: Kā mēs varam izvairīties no provokācijām, neierobežojot vārdu?

2015. gadā satīriskā laikraksta redakcijā Francijā iebruka uzbrucēji maskās un nogalināja 12 cilvēkus. Uzbrukumu sarīkoja islāma radikāļi, atbildot uz laikrakstā publicētajām pravieša Muhameda karikatūrām. Kā sauklis žurnālistu atbalstam sauklis "Je suis Charlie" ("Es esmu Čārlijs") ir kļuvis populārs visā pasaulē.

Sabiedrībā joprojām pastāv domstarpības par to, vai avīze, kas publicēja aizskarošas karikatūras, rosināja naidu vai tā bija satīra. Vai humors, kas piemērots rietumu valstīm, ir piemērots musulmaņiem?

Vārda brīvība ir viena no cilvēka pamattiesībām, taču tā ir jāīsteno atbildīgi.

1. Atbildiet uz jautājumiem:

Ko pārstāv devīze *Je suis Charlie*?

- a) Mediju brīvību
- b) Islāmu
- c) Dzimumu līdztiesību
- d) Reliģijas brīvību

(Pareizā atbilde – a)

2. Atzīmējiet pareizo atbildi!

Vārda brīvība nedod tiesības uz naida kurināšanu

- a) Mīts
- b) Patiesība
- c) Var būt gan mīts, gan patiesība

Patiesība. Vārda brīvība ir viena no cilvēka pamattiesībām, taču tai ir savas robežas. Tas nedod tiesības apvainot, apmelot, kūdīt naidu pret citu personu vai sabiedrības grupu. Tas var izraisīt kriminālatbildību. Tāpēc ir svarīgi novērtēt, vai jūsu viedoklis neapvainos citus vai neizraisīs diskrimināciju un naidu.

3. Atzīmējiet pareizo atbildi!

Sods par neslavas celšanu - ierobežo vārda brīvību

- a) Mīts
- b) Patiesība
- c) Var būt gan mīts, gan patiesība

Var būt gan mīts, gan patiesība. Vārda brīvība nedod iespēju apmelot, kūdīt uz naidu, par to var sodīt. Bet daži saka, ka sods par neslavas celšanu kļūst par cilvēku iebiedēšanas instrumentu, tāpēc žurnālisti var izvēlēties klusēt, nevis informēt sabiedrību. Nav viegli novilkt skaidru robežu starp sabiedrības informēšanu un apmelošanu. Šādos gadījumos bieži nepieciešams tiesas viedoklis. Latvijā vārda brīvība nav absolūta - mums ir jāpauž sava pārlicība, nepārkāpjot citu cilvēku cieņu. Tomēr pēdējās desmitgadēs visā pasaulē ir notikušas diskusijas par to, ko nozīmē "aizskart cieņu", un vai pārmērīga cieņas aizsardzības uzsvēršana nerada cenzūru, ja nepatika tiek uzskatīta par apvainojumu. Galu galā demokrātijai vienkārši ir vajadzīgas atklātas un bieži pretrunīgas debates, kas izraisa lielu skandālus un kaislības. Kur ir robeža starp apmelošanu vai apvainojumu un drosmīgu kritiku? Pēdējo gadu desmitu laikā pasaulē ir daudz diskusiju par politikorektumu - publisku viedokļa paušanu, lai paustu viedokli, neapvainojot citu identitāti.

4. Atzīmējiet pareizo atbildi!

Bez vārda brīvības nav brīvas domas

- a) Mīts
- b) Patiesība
- c) Var būt gan mīts, gan patiesība

Taisnība. Ja vārda brīvība valstī ir aizliegta, ja tiek cenzēta informācija par to, kādu informāciju var izplatīt, tad tajā pašā laikā arī domas tiek cenzētas. Galu galā informācija, kas mūs sasniedz, lielā mērā nosaka to, ko mēs domājam. Piemēram, ja jūs visu laiku skatītos filmas televīzijā, cik laba un veiksmīga ir jūsu valsts, kāda ir lieliska valdība, kā citur cilvēki dzīvo slikti un slikti, jūs droši vien tam ticētu. Tas ir cenzūras un propagandas mērķis.

3

Vai ir pārkāpta vārda brīvība?

*Iepazīties ar Latvijas Republikas Satversmes pantiem, kas nostiprina vārda brīvību
Analizēt gadījumus, kas saistīti ar tiesību uz pašizpaušmi pārkāpumiem*

Vārda brīvība dažādās perspektīvās

Dž. Orvela domas par vārda brīvību:

"Ja" brīvība "vispār kaut ko nozīmē, tas nozīmē tiesības pateikt cilvēkiem to, ko viņi nevēlas dzirdēt," sacīja totalitārismu kritizējošais rakstnieks Džordžs Orvels.

Jautājums: Ko, jūsuprāt, rakstnieks vēlējies pateikt?

Cilvēka pamattiesības, arī vārda brīvība ir nostiprināta Latvijas Republikas Satversmē, piemēram,:

94. pants. Ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu.

95. pants. Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam.

96. pants. Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

97. pants. Ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu.

97. pants. Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.

99. pants. Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts.

100. pants. Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta.

113. pants. Valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības.

114. pants. Personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību

116. Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu.
(<https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>)

1. Atbildiet uz jautājumu:

Kuras normas nav Lietuvas Republikas Konstitūcijā?

- a) Vārda brīvība nav savienojama ar noziedzīgu darbību
- b) Reliģijas brīvība nav ierobežota
- c) Pie personas var nonākt tikai pareiza un pārbaudīta informācija
- d) Viens nevar piespiest citu izvēlēties jebkuru reliģiju (Pareizā atbilde- c)

2. Pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes pantiem, izskatīt iesniegtās lietas un izlemt grupā - vai jūs piekrītat šādam Latvijas tiesas lēmumam? Kāpēc?

A. Talsu rajona tiesa izskatītajā lietā par ebreju kapu un padomju armijas karavīru kapu apgānīšanu Talsu novadā, kurā apsūdzība bija celta un tiesa atzina apsūdzētos par vainīgiem tikai par KL 228. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, „lai gan apsūdzētie bija paziņojuši,

ka par nodarījuma iemeslu kalpoja nacionālās jūtas.” Lietā abi apsūdzētie jaunieši, būdami alkohola reibumā, izdemolēja ebreju kapus, apgāžot vairākus pieminekļus un salaužot kapu vārtus, Talsu novada Laidzes pagastā. Savas darbības viņi fiksēja, fotografējot ar mobilā telefona videokameru, un fiksētos kadrus ielādēja datorā. Vēlāk viens no apsūdzētajiem, būdams alkohola reibumā, atkārtoti izdarīja šādas noziedzīgas darbības arī Talsos padomju karavīru kapos, apgāžot un salaužot Padomju armijas karavīru kapu kopu plāksnītes.

Talsu rajona tiesas sprieduma konstatējošā daļā nav nekādu norāžu, ka uz kapu kopu plāksnēm būtu konstatēti naidīgi saukļi vai uzraksti, tādēļ tiesa, iespējams, pilnīgi pamatoti abu jauniešu noziedzīgās darbības kvalificējusi tikai kā kapu apgānīšanu. Taču Valsts policijas Kurzemes reģiona pārvaldes pārstāves presei paustā informācijā par šo noziedzīgo nodarījumu apliecina Komisijas ziņojumā secināto, ka par motīvu šādai rīcībai abi vīrieši minējuši savus nacionālistiskos uzskatus. Tiesa spriedumā noziedzīgā nodarījuma motīvus nav vērtējusi vispār, jo apsūdzētie ir atzinuši savu vainu KL 228. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, par kuru abiem bija celta apsūdzība.

(<https://www.at.gov.lv> Tiesu prakse krimināllietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu)

B. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa 2013. gada 23. maija spriedumā lietā Nr. 11840005812, apstiprinot pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos, pēc Krimināllikuma 74.1 panta kā īstenota nozieguma pret cilvēci publisku attaisnošanu kvalificējusi A.K. komentāru interneta portālā, kurā paustais cita starpā attaisno Latvijas iedzīvotāju deportācijas. Šis bija viens no vairākiem A.K. apsūdzībā inkriminētajiem internetā paustajiem komentāriem, bet pārējie tika kvalificēti pēc Krimināllikuma 78.panta otrās daļas.

Šajā lietā tiesa par Krimināllikuma 74.1. pantā paredzētā noziegumā nodarījuma izdarīšanu noteikusi brīvības atņemšanas sodu uz 3 mēnešiem. Soda izpildes veids noteikts nosacīts ar pārbaudes laiku uz 7 mēnešiem (pārbaudes laiks ir noteikts vienāds ar galīgo soda laiku – 7 mēneši, ko veidoja, daļēji saskaitot sodus pēc KL 74.1 p. un 78.p. 2.d.).

(<https://www.at.gov.lv>. Tiesu prakses apkopojums par rasu, nacionālā un etniskā naida izraisīšanu)

C. Tā kā 78.pants par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana ir iekļauts Krimināllikuma vissmagāko noziegumu nodaļā, šiem noziegumiem nav noilguma pat tad, ja rasistisks komentārs izteikts pirms vairākiem gadiem un ir arhivēts. Kādā lietā personai, kas komentāru uzrakstīja 2004. gada decembrī (tobrīd 9. klases skolniekam), kriminālprocesu uzsāka tikai pēc trīs gadiem.

(<https://lvportals.lv/norises/244871-naida-noziegumi-2012>)

D. Administratīvā pārkāpuma protokols Nr. PC317474 – 13.07.2017. R. R., atrodoties Jaunās konservatīvās partijas likumīgi organizētās sapulces „Par tiesiskumu Latvijā” vietā, turēja rokās plakātu ar saturu „(..) „Jurašs/Striķe, noliec deputāta mandātu!” (..)”, kas līdz ar to bija vērsts pret pasākuma organizētājiem un pauda pretēju viedokli sapulces mērķim, tādējādi

izraisot vairāku pasākuma dalībnieku neapmierinātību, apdraudēja pasākuma mierīgu un organizētu norisi, kā arī ignorēja pasākuma kārtības uzturētāja K. F. un policijas darbinieka norādījumus, proti, novākt plakātu un atstāt sapulces vietu.

Kārtības uzturētājs K. F. liecināja: “(..) personas plakātā tika izvietots sauklis, ar kuru tika apvainoti organizācijas biedri. (..) pastāvēja zināmi drošības riski. Ap R. R. sāka veidoties pūlis. K. F. aicināja R. R. aiziet tālāk no pasākuma vietas un neprovocēt citus. R. R. teica, ka viņam ir tiesības paust savu viedokli. Sieviete dzeltenā vējjakā izteicās, ka R. R. viņai traucē, lai iet prom, sāka vicināties ar savu somiņu. Minētais K. F. ieskatā liecināja par situācijas eskalāciju. Citiem sapulces dalībniekiem ir pretenzijas pret R. R. saistībā ar viņa plakātā pausto informāciju. K. F. lūdza Valsts policijas pārstāvjiem izvest personu no pasākuma norises vietas. R. R. darbības bija apzināti vērstas uz to, lai provocētu pūli. Pasākuma devīze bija – par tiesiskumu Latvijā. Uz šo tautas sapulci tika aicināti visi Latvijas iedzīvotāji. Uz sapulci varēja ierasties ikviens, kas piekrīt pasākuma mērķim – „par tiesiskumu””.

“(..) tiesa konstatē, ka (..) R. R. nereaģēja uz kārtības uzturētāja K. F. un policijas darbinieku norādījumiem novākt plakātu un atstāt sapulces vietu, kā rezultātā tika administratīvi aizturēts.”

“Tiesa (..) uzskata, ka lietā nav gūti pierādījumi, ka R. R. ir veicis darbības, kas apdraudēja sapulces mierīgu un organizētu norisi. Tiesa secina, ka R. R. plakātā norādītais “100% šis pasākums Jurašam/Strīķei ir Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas ietvaros...” “Jurašs/Strīķe, noliec deputāta mandātu!” “Rīdzenes sarunas”, kas savukārt nav pilnībā atspoguļots administratīvā pārkāpuma protokolā, nesatur rupjus un aizvainojošus tekstus, vērtējot tos kopsakarā ar pieteiktās sapulces mērķi – “Par tiesiskumu Latvijā sakarā ar “oligarhu” krimināllietas izbeigšanu”. Tiesa uzskata, ka R. R. plakātā norādītais nav atzīstams arī par pretēju pasākuma mērķim.” Likuma Par sapulcēm, gājieniem un piketiem 19. pants nosaka, ka sapulcēs, gājienos un piketos pastāv vārda un valodas brīvība.

“Apstākļi, ka R. R. plakātā norādītais raisīja nepatiku, neapmierinātību sapulces kārtības uzturētājam K. F., kādam citam sapulces apmeklētājam, Tiesas ieskatā nav atzīstams par likumīgu pamatu likt personai novākt attiecīgo plakātu un pamest pasākuma norises vietu, jo ikvienai personai ir tiesības paust savu viedokli, pat ja tas nesakrīt ar pasākuma organizētāju viedokli. Tiesa uzskata, ka nav pieļaujama valsts iejaukšanās personu tiesībās uz pulcēšanās un vārda brīvības realizāciju, pat ja tiek aizstāvēti viedokļi, kas krasi atšķiras no lielas daļas sabiedrības viedokļiem.”

Tiesas lēmums: izbeigt lietvedību administratīvā pārkāpuma lietā attiecībā pret R. R. par LAPK 174.3 panta pirmajā daļā paredzētā administratīvā pārkāpuma izdarīšanu.

(www.tiesas.lv TIESU PRAKSE par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 174.3 pantā (sapulču, gājienu un piketu, kā arī publisko izklaides un svētku pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpšanu) noteikto tiesību normu piemērošanu pasākumu dalībniekiem un apmeklētājiem)

E. 2007. gada 22. februārī kāda publiskā pasākuma laikā radikālās organizācijas pārstāvis paudis atbalstu neonacistu darbībām, kuras izpaužas cilvēku nonāvēšanā.³² Diskusijas laikā šī persona atzina, ka viņa pārstāvētās organizācijas mērķis ir etnisko tīrīšanu organizēšana, un salīdzinājis sev netīkamās tautas ar gangrēnu, kas jālikvidē. Viņa teiktais tika kvalificēts kā

darbība, kas apzināti vērsta uz nacionālā naida un nesaticības provocēšanu, jo runā tika pausta necieņa pret cilvēkiem viņu etniskās piederības dēļ, kurināts nacionālais naidis, izteikta naidīga attieksme pret atsevišķu tautu pārstāvjiem, čigāniem (romiem) un ebrejiem to etniskās piederības dēļ, neatzīstot viņu tiesības dzīvot. 2007. gada 22. augustā Rīgas tiesas apgabala prokuratūra lietu izbeidza nozieguma sastāva trūkuma dēļ. Prokuratūras lēmumā par lietas izbeigšanu tika norādīts uz izteikuma autora tiesībām paust savus uzskatus un to, ka nav pierādīta noziedzīgā nodarījuma subjektīvā puse - nodoms izraisīt nacionālo naidu.

(http://www.trels.lv/publikacijas_8.html)

F. 2009. gadā naktī no 8. uz 9. jūniju interneta portālā <http://www.tvnet.lv> persona ar segvārdu „Zirgs” un portālā <http://www.draugiem.lv> persona ar vārdu „Rūdolfs ALFS” sava profila dienasgrāmatā ievietoja pret krievu tautības cilvēkiem vērstus komentārus, kuros mudināja lasītājus uz vardarbību un nāvējošā spēka lietošanu pret krievu tautības piederīgajiem. Arī šo personu šoreiz Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija 2009. gada 20. oktobrī sodīja ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu nosacīti ar pārbaudes laiku uz vienu gadu.

(http://www.trels.lv/publikacijas_8.html)

Skolotājam:

Visas atbildes ir pareizas. Mudiniet skolēnus domāt un argumentēt savu viedokli. Pajautājiet, argumentus Tiesa izmantoja, pieņemot lēmumus, vai tie precīzi atbilst Konstitūcijā noteiktajam. Kā un kāpēc viņi rīkotos, ja būtu tiesneši.

4

Kādas ir vārda brīvības ierobežošanas sekas?

Nosauciet cenzūras piemērus

Ar saviem vārdiem aprakstiet vārda brīvības ierobežošanas sekas

Vārda brīvības ierobežojumi

Laura un Ieva dibina slepenu meiteņu klubu.

Ieva:

-Jāsāk ar noteikumiem!

-Piekrītu, mums ir nepieciešams meiteņu kluba darbības kodekss.

-Es jau par to esmu domājusi:

Pirmkārt, kluba biedru gada vidējam vērtējumam jābūt vismaz 9.

Otrkārt, visiem kluba biedriem brīvprātīgi jādarbojas dzīvnieku patversmē.

Treškārt, dalībnieki nedrīkst publiski paust savu viedokli, ja vien tas nav saskaņots ar kluba vadību.

Ceturtkārt, dalībniekiem ir jāinteresējas par operu un nekāda cita veida mūziku.

Piektkārt, nevar kritizēt kluba vadību un citus kluba dalībniekus.

Sestais ...

-Ak, Ieva, pagaidi, es negribu tādus noteikumus. Un kā visu pārredzēt? Kas kontrolēs? Vai mēs izsekosim, sūdzēsīsimies, sodīsim? Es nezinu, vai es gribu iesaistīties šādā klubā.

Ieva:

-Ir jau izlemts, nav citas izvēles.

Jautājums: kā jūs domājat, kāpēc nepieciešama cenzūra?

Cenzūra - paredz, ar kādu informāciju var dalīties un par kuras atklāšanu var uzlikt naudas sodu. Valsts cenzūra var aizliegt valdības kritiku, uzlikt medijiem pienākumu izplatīt tikai uzlabotas ziņas. Kad plašsaziņas līdzekļos sniegtā informācija neatbilst realitātei, cilvēkiem rodas aizdomas, ka kaut kas nav kārtībā. Žurnālistu, politiķu vidū ir neuzticība. Cilvēkiem kļūst neskaidrs, kas ir pareizi, izplatās baiļu un sūdzību kultūra.

Cenzūra un valdības kritizēšanas aizliegums atvieglo viena politiskā spēka izveidošanu, novēršot viedokļu, ideju un politisko spēku dažādību. Mūsdienu nedemokrātiskās valstis ne tikai vajā žurnālistus, kas vēlas informēt sabiedrību, bet arī izmanto tiešsaistes telpas kontroli, bloķē nepieņemamas ārvalstu vietnes un instalē uguns mūrus. Lēnāka informācijas izplatīšana un negatīvu faktu slēpšana apgrūtina mācīšanos no kļūdām, kas palēnina ekonomiku un inovāciju attīstību.

1. Atbildiet uz jautājumu:

Kas nav cenzūras sekas?

- a) Viedokļu plurālisms
- b) Cilvēki neuzticas viens otram
- c) Sūdzību kultūra
- d) Piemērots visām atbildēm (Pareizā atbilde – a)

2. Kādas ir cenzūras atšķirības parādītajās situācijās?

1. Facebook valstī ir bloķēts.

Ētika:

Ekonomika:

Politika:

2. Plašsaziņas līdzekļiem ir atļauts publicēt tikai pozitīvas ziņas par valdību.

Ētika:

Ekonomika:

Politika:

3. Holivudas filmu skatīšanās ir aizliegta.

Ētika:

Ekonomika:

Politika:

4. Par reliģijas izsmiešanu ir paredzēti sodi.

Ētika:

Ekonomika:
Politika:

5. Aizliegts pārraidīt ārvalstu ziņas.

Ētika:
Ekonomika:
Politika:

Padoms skolotājiem

Pieejamas dažādas atbildes, piemēram:

Ekonomika: lēnāka inovāciju attīstība informācijas trūkuma dēļ, grūtākas uzņēmējdarbības iespējas

Politika: izveidojot vienotu politisko spēku, ir grūti ietekmēt politiskos lēmumus

Ētika: kļūst neskaidrs, kas ir labs un pareizs, izplatās bailes un neuzticība, sūdzību kultūra, cilvēki dara lietas slepeni

3. Analizējiet iesniegtos vārda brīvības ierobežošanas piemērus Latvijā! Pārrunājiet tos ar klasesbiedriem!

1. Jaunieceltā "Glavlita"(1940. gadā nodibināta LPSR Galvenajai literatūras pārvalde, pastāvēja līdz 1990. gadam) 1972. gada 2.augustā ziņoja centrālkomitejai, ka Zigmunds Skujiņš atļāvies žurnālā Liesma rakstīt: "Dažreiz man ir pat aizdomas, ka manī trako vesela Glavlita nodaļa." Bet Jānis Sirmbārdis uzdrošinājies Karogā ievietot dzejoli "Es un mans iekšējais cenzoriņš". Netika parakstīta izrādei un pavairošanai Jāņa Žīgura luga "Pie kāda galda", kur visi varoņi esot cilvēki bez izteiktiem politiskiem uzskatiem, ideāliem, savtīgi cilvēki, "zināma mērā sevi sakompromitējuši tautas dzīves izšķirošajās dienās". "Pareizi" neprata rakstīt pat Rainis un Vilis Lācis. Pārstrādāšanai atdeva Jāņa Kalniņa dokumentālo romānu par dzejnieku, jo tajā aprakstītas arī viņa biogrāfijas intīmākas dzīves detaļas, kuras varētu ieviest neskaidrības un veicināt nepareizus viņa personības vērtējumus.
(Latvijas Vēstnesis, <https://www.vestnesis.lv/ta/id/231193>)

2. "Savas atmiņas par 1985.-1990. gadu ir arī TV darbiniekiem . Kādreizējā LTV Populārzinātnisko raidījumu redakcijas sekretāre Ieva Freinberga-Upmale atceras, kā 1987. gadā notika materiālu saskaņošana ar cenzūru: "Daudzas redakcijas organizatoriskās lietas bija manā pārziņā. Caur sekretāres rokām tolaik gāja gan skatītāju vēstules, gan priekšnieku rīkojumi, gan raidījumu scenāriju vāciņi, kas sekretārei dažkārt bija no rokraksta jāpārraksta mašīnrakstā, bet vienmēr – jānes uz Glavlitu cenzēšanai." 384 Savulaik sistēma bija vēl drūmāka: "No sava centra Preses nama 18. stāvā GLP cenzori brauca kontrolēt arī radio un televīziju — skatījās "Panorāmas" ģenerālmēģinājumus, vīzēja Latvijas radio ziņu tekstus. Lai gan tiešraide potenciāli bija bīstama, starpgadījumi nenotika, jo raidījumu redaktori, nevēloties zaudēt darbu, bieži vien bija lielāki cenzori nekā GLP darbinieki." (J.Millers, 2013)

Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5219/39243-Juris_Millers_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Par raidījumu televīzijas raidījumu" Labvakar!" (Viens no Latvijas neatkarības atgūšanas rocesa virzītājiem televīzijā, 1988 – 1994) "Lai arī ārēji šķiet, ka oficiālā vara pārāk nevērās pret tai netīkamo "Labvakar!" radošo komandu, ir saglabājušās O. Rubeņa atmiņas, kas

apliecina pretējo: “KP CK vairījās ķerties klāt raidījumam “Labvakar !”, jo skatītāju tūkstoši to jau bija iemīlējuši. Un tomēr, reaģēt, kā saka, vajadzēja. CK darbonis bēdīgi slavenais Inārs Skujiņš (šķiet, instruktors) izsauca labvakariešus uz pārrunām. Kopā ar viņiem uz CK devās arī Jānis Leja. “Nu jā, viņš mums rājienu jau bija iedevis un mašīnā mūs pamācīja, lai mēs itin neko nesakam pretim Skujiņam, tad viss tiks sakārtots kā nākas,” atceras Ojārs. “Un tā mēs tur arī sēdējām un klusi ķiķinājām, galvas nodūruši. Vārdu sakot, tēlojām idiotus, jo svarīgi bija kas cits: lai KP CK neaiztaisa ciet mūsu raidījumu.”(Millers,2013)

Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5219/39243-Juris_Millers_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jautājumu piemēri diskusijai:

1. Kā cenzūras piemēri sasiņās ar politisko situāciju valstī?
2. Kā cenzūra ietekmē radošos kultūras procesus sabiedrībā?
3. Kas bija cenzori?
4. Vai cenzūru iespējams neņemt vērā? Kam tas izdevīgi?

5

Projekts

Otrais solis: vēstule draugam no Ziemeļkorejas

*Izprast ikdienas dzīves atšķirības valstīs ar vārda brīvību un valstīs, kurās ir cenzūra
Novērtēt vārda brīvības ieguvumus*

Vai politikas vadītājiem ir ekskluzīvas tiesības izplatīt dezinformāciju sociālajos tīklos? ASV prezidenta Donaldu Trampa prezidentūras laikā no viņu bloķēšanas tviterī nepasargāja viņa "pasaules līderu politika". Neviens nedrīkst publiski izplatīt gan sazvērētības teorijas par Covid19, gan vēlēšanas, kurinot naidu bez sekām. Trampam tika liegta piekļuve paša kontiem sociālajos tīklos Facebook un Instagram līdz prezidentūras beigām. Sākotnējā Trampa konta bloķēšana uz 24 stundām par šī sociālā tīkla politikas pārkāpumiem tika pagarināta sakarā ar "mūsu platformas izmantošanu, lai kūdītu uz vardarbīgu sacelšanos pret demokrātiski ievēlētu valdību, Facebook vadītājs Marks Zakerbergs.

Jautājums: kas, jūsuprāt, ir svarīgāks - zināt, ko domā pasaules līderi, vai arī visiem vajadzētu būt vienādiem noteikumiem, aizliedzot naida kurināšanu un melu izplatīšanu, vai varbūt visiem būtu jāļauj publiski pateikt, ko viņi domā?

1. Izvēlieties vienu vienaudzi no vienas valsts, kurā nav vārda brīvības, un uzrakstiet viņam vēstuli. Viņš ļoti vēlētos uzzināt:

- Kāda ir tava diena? Ar ko tā atšķiras no viņa ikdienas?
- Kā tu pavadi brīvo laiku, kādu mūziku klausies, kādos sociālajos tīklos tu izmanto, kā iesaisties dažādu sociālu jautājumu risināšanā?
- Kādas ziņas par viņa valsti un valdību ir sasniegušas tevi? Kā jūs tās vērtējat?
- Kas, tavuprāt, viņu pārsteigtu Latvijā? Ko tu viņam parādītu, kad viņš šeit ieradīsies?

Palīdzība skolotājam:

Aiciniet skolēnus rakstīt sirsnīgi un bez frāžainiem teikumiem, pārdomāt mūsu dzīves ierastās detaļas, piemēram, iespēju gērbties pēc saviem ieskatiem, klausīties sev tīkamu mūziku, radīt to, ko vēlamies, apmeklēt festivālus, skatīties filmas, drosmīgi pateikt, ko domājam, cīnoties par to, kam ticam. Apspriedieties ar vecākiem, skolotājiem, politiķiem, izsakiet savu viedokli

Pašnovērtējums. Kas jāzina?

Aiciniet skolēnus atbildēt uz jautājumiem. Skolēna ziņā ir izlemt, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, skolēnam jāvēršas pie skolotāju, lai saņemtu palīdzību tēmas izpratnē.

Jautājumi:

1. Definējiet vārda brīvību ar saviem vārdiem!
2. Sniedziet piemēru vārda brīvības ierobežošanai!
3. Argumentējiet, vai vārda brīvība pastāv Latvijā, vai nē!
4. Norādiet trīs vārda brīvības ierobežojuma (cenzūras) sekas:
  - a. Ekonomika:
  - b. Politika:
  - c. Ētika

Iespējamās atbildes:

1. Kad es varu pateikt to, ko domāju, un nebaidīties tikt sodītam. Bet maniem vārdiem nevajadzētu kaitēt vai pārmērīgi nomelnot citu.
2. Aizliegums kritizēt valdības lēmumus.
3. Latvijā ir vārda brīvība, tā ir nostiprināta Satversmē. Tās dod brīvību formulēt savu viedokli un to paust, tiesības meklēt, saņemt un izplatīt informāciju un idejas, kā arī preses un citu plašsaziņas līdzekļu brīvību.
4. a. Ekonomikai: lēnāka inovāciju attīstība informācijas trūkuma dēļ
b. Politika: Pieļaujams tikai viens politiskais spēks, lai aizliegtu kritiku
c. Ētika: kļūst neskaidrs, kas ir labs un pareizs